

НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМ. П.І. ЧАЙКОВСЬКОГО

ХАРАЛАМПІДУ ЛІАНА МИХАЙЛІВНА

УДК 78.03 (495)

МУЗИЧНА ОСВІТА У СУЧАСНІЙ ГРЕЦІЇ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

Л.Х. АРАЛАМПІРУ

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата мистецтвознавства

Київ–2001

Ш 313 (АГР) Р
48



Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Національній музичній академії України
ім. П. І. Чайковського Міністерства культури і мистецтв України

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор
Черкашина-Губаренко Марина Романівна,
Національна музична академія України
ім. П. І. Чайковського, завідуюча кафедрою історії
зарубіжної музики (Київ)

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства
Гребенюк Наталія Євгенівна,
Харківський інститут мистецтв ім. І. П. Котляревського,
професор кафедри сольного співу (Харків)

кандидат мистецтвознавства, доцент
Драч Ірина Степанівна,
Сумський педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,
завідуюча кафедрою теорії та історії музики (Суми)

Провідна установа: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та
етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, відділ музикознавства (Київ)

Захист відбудеться "27" червня 2001 р. о 15.30 год. на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 26.005.01 по захисту дисертацій на здобуття
наукового ступеня доктора наук у Національній музичній академії України
ім. П. І. Чайковського за адресою: 01001, м. Київ, вул. Архітектора Городецького,
1/3, ауд. 36.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної музичної
Академії України ім. П. І. Чайковського.

Автореферат розісланий "24" травня 2001 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства, доцент

Коханик І.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Музична культура Нової Греції пов'язана у своїх витоків з багатою спадщиною культури Стародавньої Греції, а також з культурою Візантії. Гарантом безперервності процесу культурно-історичного розвитку країни, що протягом чотирьох віків знаходилася під владою Туреччини, залишався самобутній грецький фольклор. На момент набуття незалежності країна знаходилася у сфері трьох культурних впливів – турецького (переважно у материковій Греції), латинського – на Криті і островах Іонічного моря, і грецько-візантійського, найбільш сильного у культурних центрах на території Малої Азії.

У всі періоди культурного будівництва його найважливішою частиною залишалася музична освіта. Ще з часів античності грецькі філософи наголошували на значенні музики у вихованні гармонічної особистості. В епоху Відродження Крит і його культура сприймалися всією Європою як джерело знань та живих традицій часів античності. Звідси грецькі музиканти і вчителі музики їхали у різні європейські країни. У період турецького панування естафету від Криту сприйняли острови Ептаніса, що включився у загальноєвропейські процеси на правах самостійного культурного регіону. Тут склалася перша професійна композиторська школа на чолі з композитором та педагогом Ніколаосом Мандзаросом Константинополь тривалий час залишався найбільш тісно пов'язаним з візантійською спадщиною як у галузі церковної, так і світської музики. Що стосується материкової частини, то чи не до середини XIX сторіччя національні музичні традиції тут зберігалися переважно у фольклорі. На долі материкової Греції турецьке поневолення відбилося найбільш тяжко. На довгу віки втратили політичне та культурне значення Афіни. Ситуація стала поступово змінюватися після набуття Грецією незалежності у 1821 році.

Відкриття у 1871 році першої у незалежній країні Афіньської консерваторії стало ключовою датою у становленні музичної освіти. Уся довготривала робота з розвитку музичної культури підкорялася двом взаємопов'язаним завданням. З одного боку, вимагалось засвоїти загальноєвропейський досвід музичного професіоналізму. З іншого боку, виникала потреба осмислення і синтезування власних традицій, що вимагало пошуку шляхів зближення професіонального і народного мистецтва у сферах творчості, виконавства, освіти. Попри всі успіхи, досягнуті на цих шляхах, реформування існуючої системи музичної освіти залишається актуальним завданням. Лише музичні факультети університетів мають статус вищих навчальних закладів і дають випускникам вищу музичну освіту. Однак вони не готують музикантів-виконавців. Щодо консерваторій і спеціальних музичних гімназій, вони є середніми навчальними закладами.

Отже, **актуальність теми** обумовлена станом грецької музичної культури й освіти, накопиченими проблемами, вирішення яких вимагає вивчення й осмислення багатовікового досвіду, його зіставлення з досвідом інших країн, зокрема України, яка десять років тому почала свій шлях як незалежна держава.

Об'єктом дослідження є музична культура Нової Греції, процеси її історичного становлення і розвитку, що охоплюють сфери професійної і народної музики, композиторської творчості і музичної освіти.

Предметом дослідження обрано історію і практику грецької музичної освіти кінця ХІХ–ХХ століття, систему і принципи організації як приватних, так і державних музичних навчальних закладів.

Зв'язок роботи з програмами, планами, темами. Дисертація виконана за планами науково-дослідницької роботи кафедри історії зарубіжної музики Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського (базова тема “Зарубіжна музика: сучасний стан та проблеми розвитку”).

Метою дослідження є аналіз стану сучасної музичної освіти Греції на основі вивчення історії її становлення та розвитку, а також її осмислення як органічної складової частини національної музичної культури, окремі галузі якої взаємодіють за принципом системних зв'язків.

Предмет і мета обумовлюють головні завдання дослідження:

- здійснити узагальнений огляд особливостей грецького музичного фольклору, його регіональних відмінностей, системи його жанрів, специфіки ладової та ритмічної природи, дати уявлення про народний інструментарій;
- змалювати картину становлення та розвитку грецької професійної музичної культури та композиторської творчості, виявивши їх етапи та стадії;
- подати структуру та проаналізувати принципи діяльності консерваторій, базуючись на характеристичні навчальних планів, програм, на оцінці динаміки їх змін;
- вивчити й критично осмислити практику організації державної системи музичної освіти на прикладі музичних гімназій та ліцеїв, проаналізувати докладно результати десятирічного періоду діяльності Експериментальної музичної гімназії-ліцею Палліні у місті Афіни;
- зробити висновки про наслідки процесу становлення сучасної системи музичної освіти Греції, висловити пропозиції й прогнози щодо її удосконалення та шляхів реформування.

Ступінь вивченості тематики. Сьогодні ще не існує всеохоплюючої праці, присвяченої історії музичної культури Нової Греції. Немає також спеціальних досліджень з історії грецької музичної освіти. Тому як матеріал дослідження було використано окремі праці переважно популяризаторського або ж мемуарного характеру, окремі методичні посібники та підручники, а також фольклористичні збірки і статті, енциклопедичні видання,

такі важливі архівні джерела, як урядові постанови, накази, законодавчі акти, робочі та навчальні плани і програми, репертуарні списки, школи фортепіанної гри для початківців, створені у Греції, Україні, Франції, Німеччині, Америці.

Методологічну основу дослідження становлять історико-порівняльний метод, основні положення системного підходу до культури як цілісності, конкретні методики, що склалися у музично-педагогічній науці, а також емпіричні спостереження, що є результатом осмислення власного педагогічного досвіду автора – викладацької роботи у консерваторії та в експериментальній музичній гімназії-ліцеї Палліні.

Теоретичною основою дисертації стали праці відомих спеціалістів з античної естетики та педагогіки, науковців-візантологів, які зробили значний внесок у вивчення грецького фольклору та церковної музики (С. Бобові, К. Форіель, А. Лосев, Є. Герцман, В. Шестаков), теоретичні положення і висновки визначних спеціалістів з питань історії і теорії музичної освіти та педагогіки, теорії музичного виконавства (Б. Асаф'єв, Ф. Бузоні, А. Казелла, М. Каломіріс, А. Корто, К. Черні, Р. Шуман).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що історія і сучасний стан музичної освіти Греції докладно досліджуються *вперше* і висвітлюються у зіставленні з головними етапами та стадіями розвитку всієї грецької музичної культури. *Вперше* аналізуються навчальні плани та програми. *Вперше* наголошується на взаємодії у музичній освіті Греції професійних та фольклорних традицій, національного та загальноєвропейського досвіду, а також досліджуються механізми цієї взаємодії. *Вперше* аналізуються в історичній динаміці дві сфери музичної освіти – приватна і державна.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання одержаних результатів у навчальному процесі, у курсах історії грецької музики та народної музичної творчості, а також їх урахування при порівняльному вивченні музичних культур різних народів та побудові узагальненого курсу історії світової музичної культури ХХ сторіччя.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалась на кафедрі історії зарубіжної музики Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського. Результати було оголошено у виступі на Першому з'їзді державних музичних гімназій та ліцеїв у місті Керкіра (квітень 1995 р.), у ході роботи спеціальної комісії Міністерства освіти Греції, у доповіді на Міжнародній конференції "Чотириста років опери. Національні музичні школи ХІХ–ХХ ст." (Київ-Ворзель, травень 2000 р.).

Публікації. За темою дослідження опубліковано чотири статті у спеціальних фахових виданнях в Україні.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, іменного покажчика, додатків. За-

гальний обсяг дисертації – 185 сторінок. Список використаних джерел включає 148 назв, з них 118 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У вступі наголошується на актуальності та доцільності дослідження обраної проблеми, визначаються мета, завдання і метод дослідження, розкриваються його наукова новизна, теоретичне і практичне значення.

Розділ перший – *“Музична культура Греції – сторінки історії та сучасність”* – складається з чотирьох підрозділів. У першому з них йдеться про витoki новогрецької музики та про усну музично-поетичну творчість. Історія Греція ділиться на три різних, однак пов’язаних внутрішньою спадкоємністю етапи: Стародавня Греція, Візантія, Нова Греція. Їх пов’язує загальна лінгвістична основа мови, а також фольклор. Народна пісня довгий час залишалася предметом досліджень головним чином філологів, а не музикантів. У ХІХ–ХХ ст. збиранням грецького фольклору займалися не лише місцеві дослідники, але й відомі елліністи та візантологи інших країн, імена і праці яких наведено і проаналізовано у дисертації. Усі дослідники визнають стародавнє походження найбільш розповсюдженого в усній музично-поетичній творчості п’ятнадцятискладового вірша. Розповсюджені також дванадцятискладовий, восьмискладовий вірші. Існують пісні вільного ритму, до яких належать оповідні, застольні, клефтські пісні, що виконуються без інструментального супроводу. Пісні танцювального характеру, навпаки, мають чітку ритмічну будову й інструментальний супровід. При виконанні народних музикантів метричні долі часто мають нерівноцінну довжину. Дуже розповсюджені є мішані ритми. Ритмічні цикли завжди складаються з парної кількості тактів, що створює відчуття рівноваги та симетрії. У нетемперованому складі грецького фольклору трапляються інтервали більші або менші від півтону, що споріднює його зі старогрецькою та візантійською музикою. Існує така спорідненість і в галузі ладоутворення.

В основі модальної ладової системи лежать натуральні звукоряди, що базуються на трихордах, тетрахордах та пентахордах. Звукоряди, в яких є трихорди зі збільшеною секундою, називають хроматичними. Часто головний тон розташовано у центрі звукоряду, що ділиться на симетричні відрізки з однаковою інтервальною будовою. Мішані лади народні музиканти називають вільними.

Пісні виконуються або соло, або хором у унісон. У хорових наспівах і піснях, що супроводжуються невеликим інструментальним ансамблем, головна мелодія часто проходить на фоні витриманого бурдонного звуку або співзвуччя, що змінюють висоту у процесі розвитку наспіву. Такий саме тип співвідношення розвинутого головного наспіву та довгих витриманих звуків супроводжуючих голосів, близький до європейського мелізматичного органуму, розповсюджений у сучасній практиці грецької церкви.

У дисертації дається короткий огляд історичного розвитку жанрів народної музики, наголошується на ролі у грецькому фольклорі його регіональних відмінностей. Приділено увагу також особливостям народного інструментарію. Зі струнно-смичкових інструментів найбільше розповсюдження одержали у Греції ліра та народна скрипка. До струнно-щипкових належать гамбурас, бузукі, гітара. У групі духових популярні народний кларнет, флюара, зурна. У багатбох районах розповсюджена гайда (волинка). З ударних інструментів популярними є даулі (великий барабан), тумперлекі, дефі (бубон), трикутник, зіля (металеві колокольці), ложки. Різні інструментальні групи мають назву компаній, склад яких змінюється залежно від регіону.

У дисертації стисло говориться і про розвиток жанру міської пісні, що зароджувалась і розповсюджувалась з малоазійських центрів. Згадуються такі популярні різновиди міської пісні, як **амане**, **ребетіко**, **кантада**. Остання мала подібність до триголосих пісень Тоскани і часто являла собою обробки популярних народних пісень або мелодій з італійських опер. Всіх їх відносять до виду так званої професійної народної пісні, що викликає аналогії з українськими побутовими піснями-романсами та російським побутовим романсом.

Серед фольклорних жанрів особливе місце належить театру тіней **Карагезіс**. Свою назву він одержав від імені головного героя і попав до Греції з Туреччини наприкінці XIX сторіччя. У Греції стали діяти нові герої грецького походження. Вистави супроводжувалися народною музикою. Тексти поділялися на три категорії: комедії, історичні сюжети, п'єси, основані на старогрецьких міфологічних мотивах. Велике значення надавалося мистецтву імпровізації, живим діалогам персонажів з публікою.

У параграфі другому, *“Музична культура Нової Греції – шляхи становлення національної композиторської школи*, розглядаються етапи формування новогрецької музики. У період оттоманського панування грецьку культуру було поділено на три частини, що опинилися у турецькій, латинській і власне грецькій сферах впливу. Під латинськими впливами знаходилися Крит та Ептаніса. Турецькі впливи були панівними у центральній Греції. Грецькі діячі науки та мистецтва, які залишалися на власному ґрунті, зосереджувалися навколо грецької патріархії у Константинополі. Тут при патріархії відкривається Академія, де викладаються крім теології історія, філософія, право та інші дисципліни.

Кінець XVI – початок XVII сторіччя називають епохою грецького Відродження. У цей час найвишого розквіту досягла культура острова Крит, що з 1210 року знаходився під владою Венеції. На думку сучасних дослідників, Крит виявився прямим спадкоємцем візантійських культурних традицій, у тому числі у галузі музики. Поряд з Неаполем та іншими європейськими містами одним з центрів розповсюдження нових музичних досягнень стає місто Рефімно. А у Хандакасі (тепер Іракліо) ще у 1474 році

відкривається школа церковної музики. Учень Дж. Царліно Ієронім Трагудістіс успішно займається вдосконаленням візантійської нотації, працює над тим, щоб було можливим записувати одночасно кілька голосів і таким чином поєднувати візантійську монодію з прийомами західної поліфонії.

Наступною за своїм історичним значенням стає *ептаніська школа*, розвиток якої розглядається у **параграфі третьому**. Розквіт культури на Іонійських островах, що носять узагальнену назву Ептаніса, починається після турецького поневолення Кріта. Ці острови періодично підпадали під владу Франції, Туреччини, Росії, Англії, однак найбільший вплив мало тут понад чотиристарічне венеціанське панування. У цей період активно розвивалися зв'язки з Європою у галузі культури і торгівлі, що сприяло розвитку освіти, науки та мистецтва. На острові Керкіра (інакше Корфу) у 1823 році відкрито перший університет "Іонічна Академія" з факультетами юридичним, медичним, філософським, математичним, а також риторики та церковної музики. Викладання у ньому велося грецькою мовою.

Іонійські острови постійно відвідують європейські оперні трупи, завдяки чому виникає значна кількість театрів. Активна еміграція музикантів з поневоленого турками Криту сприяє продовженню досягнень критського періоду. Закінфська школа церковної музики базується на вдосконаленій та розвинутій критській системі і водночас всотує досягнення італійської музики. Питання впливів італійського мистецтва на ептаніське є одним з найбільш полемічним у грецькій науковій літературі. Деякі вчені відмовляють цим впливам у позитивності, розглядають їх як такі, що гальмували розвиток грецької музики. Більш слушною видається думка таких науковців, як Гр. Ксенопулос та С. Спануді. На їх переконання твори ептаніських композиторів ХІХ століття відрізняються від музики італійських митців і за зовнішніми ознаками, і за внутрішньою суттю.

У дисертації підкреслено впливи на ептаніське музичне мистецтво процесів, що відбувалися у тогочасній літературі. Актуальним стає на той час полеміка навколо мовних питань. Літературний світ поділяється на "архаїстів", які відстоюють чистоту старої мови, по-грецьки "кафаревуса" (від "кафарос" – чистий), і представників так званого "димотикізму", літературного руху за оновлення мови і її наближення до живої мови народу.

Музичне мистецтво Ептаніса довгий час базувалося на оперному жанрі, джерелом розповсюдження якого був театр Сан Джакомо у Керкірі. Становлення композиторської школи Ептаніса пов'язують з яскравою постаттю Н.Х. Мандзароса (1795–1872), учня відомого неаполітанського композитора Н.-А. Цингарелі, у подальшому талановитого педагога, вихователя ряду ептаніських митців наступного покоління. Він був автором численних музично-сценічних, вокальних та хорових творів, симфонічних увертюр, церковної музики, а також увійшов в історію як творець державного "Гімну за Волю", написаного на вірші його друга та співвітчизника Діонісія Соломоса. Велике значення мала педагогічна діяльність Мандза-

роса. Він був почесним головою музичного відділення Філармонійного товариства Керкири від дня його заснування у 1840 році. Значну роль у розвитку музичної культури та освіти відіграв представник відомої у Греції музичної династії Едуард Ламбелет, що навчався спочатку у свого батька, швейцарського піаніста Евтіхія Ламбелета, потім у Мандзароса, з яким співпрацював у Філармонійному товаристві з 1859 року, а в останні роки життя вів педагогічну діяльність у Піреї. Філармонійні товариства на зразок керкирського пізніше було засновано в інших містах Іонійських островів. Цікаво згадати постать уродженця Одеси, гітариста, диригента і педагога Антонія Капнісіса (1813–1885), що заснував Філармонійне товариство у місті Левкада.

У роботі йдеться про тих учнів Мандзароса, які розширили свою діяльність за межі Ептаніса і таким чином розповсюджували принципи ептаніської школи на інші регіони Греції.

У параграфі четвертому, *“XX сторіччя. Становлення національної композиторської школи та творчість Маноліса Каломіріса”*, йдеться про новий етап музичної культури Греції у XX сторіччі, який пов’язують із творчістю фундаторів національної композиторської школи. Останні спиралися на грецький фольклор та на візантійський церковний мелос, прагнучи пов’язати новогрецьку культуру зі спадщиною часів античності. Так, представник музичної династії Ламбелтів Георгій Ламбелет (1875–1945) пропагував ідею звернення до народної пісні зі сторінок створених ним журналів “Критика” та “Музична хроніка”. У 1901 році виходить з друку його програмна праця “Про національну музику”. Він був людиною різнобічно обдарованою – композитором, фольклористом, педагогом, музично-громадським діячем і навіть поетом. Велику цінність мають його наукові праці, такі як “Музика і поезія”, “Національні риси у мистецтві і грецька народна музика”, “Новогрецька музика, її теоретична та естетична сутність”.

Серед перших прихильників національної ідеї в музиці заслуговує на згадку композитор, диригент, педагог, музично-громадський діяч Діонісіос Лаврангас (1860–1941). Уродженець Ептаніса, він здобув музичну освіту у Неаполітанській, а потім Паризькій консерваторіях. В останній його вчителями були такі видатні музиканти, як Л. Деліб, Ж. Массне, Ц. Франк. У 1894 році Лаврангас переїздить до Афін і стає директором Афінського філармонійного товариства, викладає у гімназії Арсакіо, керує хоровим колективом у Піреї. Разом з однодумцями у 1899 році він засновує перший грецький оперний колектив, що відкривається “Богемою” Дж. Пуччіні 14 квітня 1900 року. Театр гастролював за кордоном, у тому числі в Одесі. Розпочату ним справу продовжив створений у 1939 році Королівський оперний театр, який пізніше став Національним оперним театром Греції, що існує і сьогодні. Оперу Лаврангаса “Дідо” (1908) називають першим грецьким зразком жанру “великої” опери.

Професор Афіньської, потім Пірейської консерваторій, художній керівник оперної студії Елінської консерваторії, викладач Національної консерваторії, Лаврангас розробляє власні методики викладання, створює навчальні посібники, Водночас він веде активну музикознавчу діяльність як директор музичних видань видавництва Г.Фексі, музичний редактор ряду грецьких газет, відповідальний музичний редактор Великої грецької енциклопедії "Пірсос". Дослідники відзначають такі спільні риси у творчості Г.Ламбелета та Д. Лаврангаса, як звернення до народної творчості, італійські впливи у мелодиці, недостатнє володіння методами симфонічного розвитку.

Серед фундаторів національної композиторської школи першість безумовно належить видатному композитору, педагогові, музично-громадському діячу, засновникові Еллінської та Національної консерваторій, директору оперного театру, академікові Манолісу Каломірісу (1883–1962). Каломіріс починав навчатися музиці у Греції, а потім продовжив навчання у Віденській консерваторії. Свій самостійний шлях педагога і композитора він за власним вибором розпочав у Харкові, де провів чотири роки (1906–1910). У книжці його мемуарів "Моє життя і моє мистецтво" він позитивно характеризує музичне життя міста, згадує про концерти харківського відділення РМТ, якими керує диригент, піаніст і відомий музично-громадський діяч І.І. Слатін. Близьке знайомство з новітньою російською музикою, якою Каломіріс щиро захоплюється, стимулює його звернення до проблем власної музичної культури. 2 червня 1908 року відбувається авторський концерт з його творів в Афінах. Ця дата стає вирішальною межею і у творчій долі самого митця, і у становленні національної композиторської школи Греції. Каломіріс повертається на батьківщину свідомим борцем за національні ідеали у мистецтві.

Творчість Каломіріса охоплює різноманітні жанри. З п'яти написаних ним опер найпопулярнішою стала музична драма "Протомайстер", прем'єра якої під керівництвом автора відбулася 11 березня 1916 року. У роботі йде мова про історію створення та зміст опери, про три її сценічні редакції, про будову і стилістику твору. Не цитуючи грецьких мелодій, композитор вдало відбиває риси грецької душі та характеру. Про впливи вагнерівської драматургії свідчить використання лейтмотивів та тем-символів. Твір присвячено "промайстру великої Греції", видатному політичному діячеві та борцю за становлення демократії Елефтеріосу Венізелосу. Прихильник "димотикізму", Каломіріс стояв на боці тих, хто прагнув звільнити мову від застарілої сухої риторики, і сам вів боротьбу за звільнення музики від пасивного наслідування іноземним зразкам та стилям.

Другою за значенням у справі становлення національної композиторської школи є постать Маріуса Варвогліса (1885–1967), який вчився у Парижі у класі композиції Венсана д'Енді і прожив у столиці Франції майже двадцять років. У 1920 році його було запрошено професором кафе-

дри композиції та історії музики Афіньської консерваторії. Пізніше він викладав і в інших навчальних закладах, був художнім керівником Еллінської консерваторії, де активно співпрацював з її директором М.Каломірисом. Виступав також зі статтями у пресі, відстоюючи ідеї національної самобутності мистецтва. Значним був його внесок і у сферу музичної освіти.

До покоління Коломірися належав і Еміліос Ріадіс (1880–1935), що одержав освіту у Мюнхенській музичній академії, а потім завершував її у Парижі, де навчався у Гюстава Шарпантьє та Моріса Равеля. У Франції його назвали “грецьким Мусоргським”. Повернувшись на батьківщину, він працював у Салоніках, був замісником директора Салонікської державної консерваторії. Його творчість охоплює велике коло жанрів. Як знавець і дослідник японської, китайської, давньогипетської культур, він відбиває східну тематику у своїх вокальних творах (“Китайські нокторни”, “Східні пісні, або Пісні турчанки”, “Давні мелодії”). Характерним для нього стає синтез грецьких, східних і загальноєвропейських рис.

Серед представників наступної генерації у дисертації відзначено постать Яніса Константинідіса (1903–1984), творчість якого має спільність з мистецтвом таким майстрів музики ХХ сторіччя, як І. Стравинський, Б. Барток, З. Кодай, Дж. Енеску. Основою свого стилю він обрав грецький фольклор, частіше всього звертаючись до майстерних художніх обробок мелодій Додеканіса (спільна назва території дванадцяти грецьких островів). Серед численних фортепіанних творів Константинідіса (фортепіано все життя залишалося його улюбленим інструментом) особливого значення набули “44 дитячі п’єси на грецькі мелодії”, видані у трьох зошитах у 1951 році. У дисертації докладно аналізується цей цикл, досліджується методи роботи автора з фольклорним матеріалом, акцентується його дидактичне призначення. Як і в інших своїх творах, таких, як “22 пісні і танці Додеканіса”, “Вісім острівних грецьких танців”, “Шість етюдів на грецькі народні ритми”, композитор обмежив свою роль завданням інтерпретації народних наспівів, однак створив справжні художні перлини, що можна порівняти з хоровими творами українця Миколи Леонтовича, або з творчістю для дітей З. Кодая та Б. Бартока.

Серед наступної композиторської плеяди митців, що збагатили грецьку музику сучасними досягненнями і зверталися до авангардних напрямків та течій, у дисертації виділено постаті Дмитрія Митропулоса, Нікоса Скалькотаса та ряду інших відомих майстрів, чия популярність вийшла за межі Греції. Так, Скалькотас був талановитим учнем А.Шенберга і послідовним прихильником додекафонії. Разом з тим, за визначенням дослідників, у його творчості синтезувалися риси стилю нововіденської школи і таких митців, як І.Стравинський та Б.Барток. Якщо Скалькотас не створив власної школи, то цю задачу з успіхом вирішив його сучасник, талановитий композитор та педагог, вихователь трьох поколінь грецьких музикан-

тів Янніс Папаіоанну. У його спадщині знайшли відбиток різні напрямки та стилі мистецтва ХХ сторіччя.

Розділ другий, *"Система музичної освіти у сучасній Греції та традиції європейського музичного виховання,"* складається з двох підрозділів, один з яких присвячено консерваторіям, другий – державній системі музичної освіти. Консерваторії були першими у Греції спеціальними музичними навчальними закладами. Відкрита у 1871 році Афіньська консерваторія стала моделлю для інших навчальних закладів такого ж типу. Згодом мережа таких навчальних закладів значно поширилася. Зараз у Греції працює біля 650 консерваторій, з яких майже половина – у Афінах. У них навчаються приблизно 70000 дітей.

Грецькі консерваторії дають лише початкову і середню освіту і є приватними закладами. Винятком є Державна консерваторія у Салоніках та Афіньська, що має часткову державну дотацію. Прийняття офіційної програми було значним кроком уперед, бо протягом майже семи десятиліть грецькі консерваторії не мали спільної програми і спільних вимог. Формально програма, прийнята у 1957 році, регламентувала роботу лише консерваторії у Салоніках. Керуючись цим, директори інших консерваторій готували власні внутрішні програми. У 1966 році Міністерством освіти було прийнято нову програму, де підлягали незначній корекції певні положення першої, додавалися регламентуючі пункти щодо відкриття нових музичних закладів. Програма сприяла вирішенню певних організаційних проблем, однак також не стала досконалою і повторила ряд недоліків попереднього документу, зокрема орієнтацію на застарілі системи музичної освіти, перенесені з минулого досвіду консерваторій Європи.

Консерваторії дають як загальномузичну, так і суто професійну освіту. Вчитися у них може кожен бажаючий незалежно від наявності музичних даних і віку. Повний курс навчання ділиться на чотири ступені: підготовчий, низький, середній, високий. Лише спеціальні теоретичні предмети не підлягають цій системі, а охоплюють весь навчальний цикл. У дисертації докладно проаналізовано структуру і програми курсу спеціальності фортепіано, повний цикл якого розраховано на дванадцять років. Дається оцінка рекомендованим у програмі посібникам та методичним школам, з яких починають вчити гри на фортепіано. Відзначається, що більшість з них застарілі за методикою, базуються на художньо малоцінному матеріалі. Зарубіжні школи порівнюються з посібниками грецьких авторів.

На жаль, загальна музична освіта, що її дають грецькі консерваторії, недостатня для всебічного розвитку учнів. Теорія відірвана від практики, мало слухається музики, теоретичні предмети вивчаються на папері, а не за інструментом. Дипломи по закінченню навчання поділяються на два ступеня. Так званий "малий" дає право викладати музику у початкових ланках освіти, а також грати в оркестрі. "Великий" диплом крім того дозволяє займатися сольною концертною діяльністю і викладати музику у середніх

спеціальних навчальних закладах. За рік до випускного іспиту учень здає попередній іспит, за результатами якого допускається або ні до останнього випробування. У дисертації наведено екзаменаційні програми для одержання “малого” і “великого” дипломів. У першому випадку крім точно визначених поліфонічних творів, етюдів, сонати, фортепіанного концерту, твору композиторів-романтиків бажано крупної форми, твору сучасного композитора включається обов’язковий твір, який дається для підготовки за п’ять днів до екзамену. Ще точніше визначені твори, необхідні для одержання “великого” диплому. Мінімальна тривалість програми становить при цьому 90 хвилин, а обов’язковий твір сучасного або грецького композитора дається за два місяці до екзамену. Гонитва за віртуозністю та надмірною складністю репертуару відсуває на задній план художні завдання, що призводить до одностороннього розвитку виконавців. Вибір творів обмежено традиційним класико-романтичним репертуаром.

У параграфі другому, “*Державна система музичної освіти*”, докладно розглядається діяльність спеціальних музичних шкіл. Першу з них, Експериментальну музичну гімназію Палліні, було відкрито у вересні 1988 року в Афінах. Після цього по всій Греції відрилося ще двадцять п’ять подібних музичних закладів, у яких сьогодні навчається 3440 дітей. Грецька загальноосвітня школа поділяється на гімназію з трирічним терміном навчання та ліцей, також з трирічним терміном. У спеціальних музичних школах починають навчатися з другого ступеня, тобто з 11–12 років. На вступних іспитах відбирають музично обдарованих дітей незалежно від наявності попередньої музичної підготовки.

У першій експериментальній програмі музичних гімназій цикл спеціальних музичних предметів не передбачав розподілу на відділення та спеціальності. Індивідуальні заняття з фортепіано фактично відповідали курсу загального фортепіано, вибір репертуару не був конкретизованим. Оцінка успішності була описовою і вносилася у лист успішності з музичних предметів, який наводиться у додатку дисертації. У перші роки у школі не було екзаменів з музичних предметів і відкриті академічні концерти також не були обов’язковими, що негативно впливало на розвиток учнів. Суттєвим недоліком перших років існування нової системи музичної освіти була невизначеність її мети та завдань. Фактично вона давала змогу одержати загальномузичні навички і розвинути естетичні смаки та здібності дітей. Тобто за типом гімназії Палліні першого етапу її існування була тим, що в Україні носить назву “школи мистецтв”. Однак з початку функціонування гімназії-лицею вивченню грецької народної музики надавалося однакове значення з вивченням загальноєвропейської музичної творчості. Підготовка народних виконавців велася й ведеться за спеціальною методикою, що базується на традиціях народного музикування. Суто фольклорним залишається також репертуар, що є природним для грецького фольклору, який у більшості є зразком професіоналізму усної традиції. Гімназія

Палліні стала першим і залишається єдиним у Греції центром підготовки народних музикантів. З 1999 року їм видається диплом про спеціальну музичну освіту, для одержання якого треба скласти спеціальні іспити. Дипломи існують двох типів: для виконавців-солістів і для фольклористів теоретичного спрямування.

Перші роки роботи експериментальної гімназії-лицею виявили такі суттєві недоліки, як відсутність спрямування на професійну підготовку музикантів, перевантаження дітей, неоднорідність їх музичної підготовки при вступі, відсутність поділу на спеціальності, а також відсутність екзаменів з музичних предметів. У 1990 році створюється група з розробки нової програми на чолі з Вікі Зепату та автором дисертації. Групою аналізується вже набутий власний досвід, а також досвід організації систем музичної освіти інших країн – Австралії, Австрії, Великобританії, Німеччини, Угорщини, республік колишнього Радянського Союзу. Результати цієї всебічної роботи було оголошено у виступі В. Зепату та Л. Харалампіду на першому з'їзді спеціальних музичних шкіл у квітні 1995 року, що відбувся у столиці Ептаніса на острові Керкіра. Їх доповідь мала назву “Музичні школи Європи та Австралії”. У тому ж 1995 році виходить нова офіційна програма, у якій враховано ряд висновків та пропозицій означеної комісії. У роботі детально аналізується зміст програми, виявлено її позитивні та негативні моменти порівняно з попередньою, простежено тенденції та спрямованість її практичного використання. Нова програма більше спрямована на професійну підготовку музикантів, що відбито у появі спеціальних інструментів та у самому підході до музичних предметів. Деяко скорочено шкільне навантаження, хоча перевантаженість учнів все ж залишається проблемою. Вимагає термінового вирішення введення відсутньої початкової ланки музичної освіти. Це б допомогло уникнути неоднорідності первинної музичної підготовки дітей, що починають навчання у гімназії-лицей, сприяло би більш ранньому розкриттю музичних здібностей.

У висновках дисертації наголошується на тому, що етапи формування системи музичної освіти виявилися тісно пов'язані із розвитком новогрецької музичної культури в цілому та із становленням національної композиторської школи. Найважливішу роль відігравало у зазначених процесах засвоєння фольклору як генетичного джерела та фундаменту професійної музичної творчості та національної музичної освіти.

З невіршених і досі проблем ключовим залишається завдання формування системи, що охоплювала б всі ланки музичної освіти – від початкової до вищої, забезпечуючи спадкоємність у формуванні музичного професіоналізму. Це потребує більш широкого вивчення та осмислення світового досвіду, його адаптації до місцевих умов, подальшої праці над удосконаленням програм та навчальних матеріалів. Музичні твори, на яких формується майбутній музикант, повинні відповідати слуховому досвіду учнів. Ширше повинні засвоюватися досягнення світової музичної культури.

ри ХХ сторіччя, повніше використовуватися у навчальному процесі творчі надбання грецьких композиторів. Вимагають суттєвого вдосконалення методи виховання творчої особистості. Серйозним недоліком є відсутність виконавських факультетів на вищому ступені музичної освіти. Вони могли бути створені як на базі найкращих грецьких консерваторій, так і при університетах, де існують музичні факультети.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Харалампиду Л. Мемуари грецького музиканта і Україна // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка / Серія Мистецтвознавство. – 1999. – № 1 (2). – С. 120–123.

Харалампиду Л. Інтерпретація греческого фольклору в фортепіанних збірниках Янниса Константинидиса // Київське музикознавство: Збірник статей. – Вип. 2. – Київ: КДВМУ ім. Р.М. Глієра, 1999. – С. 57–78.

Харалампиду Л. Музыкальное образование в современной Греции: история, проблемы, перспективы // Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського. – Вип. 5. – Музичне виконавство: книга четверта. – Київ, 2000. – С.184–192.

Харалампиду Л. Оперний жанр у становленні музичної культури Греції // Чотири століття опери. Оперні школи ХІХ–ХХ століття: Збірник статей. – Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського. – Вип. 13. – Київ, 2000. – С.220–225.

Харалампиду Ліана Михайлівна. Музична освіта у сучасній Греції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. – Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського, Київ, 2001.

Дисертація присвячена історії розвитку новогрецької музичної культури, найважливішою ланкою якої є музична освіта. Становлення музичної освіти розглядається у широкому загально-історичному та культуротворчому контексті. Досліджуються витoki новогрецької музики, особливості усної музично-поетичної творчості, описуються етапи та стадії становлення національної композиторської школи протягом ХІХ–ХХ сторіч. Система музичної освіти у сучасній Греції розглядається у двох її різновидах, перший з яких пов'язаний з діяльністю приватних навчальних закладів, створених на зразок європейських консерваторій, другий є новим для країни і охоплює історію та особливості функціонування державних спеціальних музичних шкіл.

Ключові слова: музична культура, музична освіта, грецький фольклор, національна композиторська школа, навчальна програма, музичні дисципліни, музично-освітній заклад, грецька музика.

Charalabidou Liana. The musical education in modern Greece: history, problems, ideas. – Manuscript.

Thesis on competition of a scientific degree of the candidate of art criticism on a specialty 17.00.03 – musical art. – Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Kyiv, 2001.

Thesis is dedicated to the history of development of the modern Greek music culture and musical education. The formation of musical education is analyzed in a wide historical and cultural level. The sources of the modern Greek music are presented, so are the forms of oral, musical and poetic creations. The periods and the phases of the national music composition school's establishment during the 19th–20th century are described along with the work of it's creators..

The music educational system in modern Greece is analyzed in two forms. The first is connected with the work of private institutions, which were created according to the standards of European conservatoires. The second is new in the country and includes the history and the functional oddities of public special musical schools.

Key points: the music culture, the music education, the Greek folklore, the national music composition school, the educational programs, the music lessons, the music educational institutions, Greek music.

Хараламбиду Лиана Михайловна. Музыкальное образование в современной Греции. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. – Национальная музыкальная академия Украины ім. П.И. Чайковского, Киев, 2001.

Диссертация посвящена истории развития новогреческой музыкальной культуры, главнейшим звеном которой является музыкальное образование. Становление музыкального образования рассматривается в широком общеисторическом и культуурообразующем контексте. Особое внимание уделяется исследованию предыстории новогреческой музыки, особенностям развития греческой музыкальной культуры в разных региональных центрах, которые находились под противоположными культурными влияниями и соединяли инонациональные воздействия с собственными истоками и традициями. Исследуются особенности устного музыкально-поэтического творчества, акцентируются как его региональные различия, так и общая основа, кратко характеризуются фольклорные жанры, народный инструментарий, подчеркнута основополагающая роль фольклора как фактора сохранения исторической преемственности.

Описываются этапы и стадии становления национальной композиторской школы на протяжении XIX – XX веков, связанные с такими культурными центрами, как Крит, Ионические острова (эптанийская школа), греческие города в Малой Азии, Афины и Солоники. Система музыкаль-

ного образования в современной Греции рассматривается в двух её разновидностях. Первая из них охватывает деятельность частных учебных заведений, созданных по образцу европейских консерваторий. Вторая является новой для страны и связана с историей и особенностями функционирования государственных специальных музыкальных школ.

Ключевые слова: музыкальная культура, музыкальное образование, греческий фольклор, национальная композиторская школа, учебная программа, музыкальные дисциплины, музыкально-учебные заведения, греческая музыка.

Підписано до друку 21. 05. 2001 р. Формат 60х90 1/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Автор. арк. 0,7. Тираж 100 екз. Замовлення № 216.

Видавництво та друк - Інформаційно-видавничий центр Товариства "Знання" України
03150, м.Київ, вул. Велика Васильківська (Червоноармійська), 57/3, к.314.
Тел. 227-41-45, 227-30-97

451981

АВ 48.923
Мист

АВ 48.923
Мист



МИСТ